

מראי מקומות - יומא

טז.

שהיתה לשכה מיוחדת לשמנים. ותירץ שבלשכת השמנים היה השמנים של המנחות, אבל השמנים של המנורה שהם שמן זית זך היה להם מקום מיוחד בתוך ההיכל. ובספר מעדני משה (להג"ר משה בראון שליט"א) הקשה, שבשליטי גבורים במדות (פ"ג) מבואר שלשכת השמנים היתה מקום לשמירת השמנים של המנורה, וצריך עיון.

ו. ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזאת הדם

פירש רש"י, שהוא צריך לראות את פתחו של היכל כשהוא מזה את הדם. והרמב"ם (פרה פ"ד ה"ה) כתב 'הזה ולא כיון כנגד ההיכל פסולה שנאמר אל נכח פני אהל מועד עד שיכוין כנגד ההיכל ויהיה רואהו'. והקשה הגרי"ז (שם), מדוע הרמב"ם לא כתב את הדין שצריך לכוון כנגד הפתח, והרי הם משניות מפורשות שצריך להזות כנגד הפתח. ועוד קשה, שהרמב"ם עצמו כתב (בית הבחירה פ"ו ה"ה) שעשו את כותל המזרח נמוך כדי שיהא כהן העומד בהר המשחה רואה פתח ההיכל בשעה שמזה דם הפרה נוכח ההיכל.

וביאר שהדין שצריך לראות את פני ההיכל היינו שצריך לראות בתוך ההיכל ממש. ויש בזה שני דינים, דין כנגד ההיכל, ודין ראייה, הדין כנגד ההיכל הוא שצריך שההזאה תהיה כנגד ההיכל עצמו ובוזה כל ההיכל כשר ולא צריך להיות כנגד הפתח בדוקא, והדין ראייה הוא, שצריך שהכהן יראה בתוך ההיכל, וצריך כנגד הפתח, כי רק כנגד הפתח אפשר לראות בתוך ההיכל. ומה שכתב הרמב"ם בהלכות פרה, שצריך שההזאה תהיה כנגד ההיכל, זה יכול להיות אפילו כנגד כל ההיכל, ולא צריך כנגד הפתח, אבל הדין שצריך לראות זה לראות בתוך ההיכל עצמו.

וכתב שכן מדוייק מלשון המאירי, שכתב 'ומתוך כך היו עושים כותל החומה על הפתח נמוך כדי שיהא הכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה שהוא מקום שריפתה והוא לצד מזרח ירושלים ורואה דרך כותל שעל פתח החומה את קרקע ההיכל ויהא מזה כנגדו שנאמר בה והזה אל נכח פני אהל מועד', ומבואר שהכהן השורף צריך לראות את קרקע ההיכל, ולא רק את פתח ההיכל [ולדבריו 'כנגדו' הכוונה כנגד ההיכל כולו, ולא כנגד הקרקע של ההיכל דוקא].

ז. אי אמרת בשלמא רבי אליעזר בן יעקב

היא היינו דאיכסי ליה פיתחא

פירש רש"י, שלפי רבי אליעזר הקרקע של ההיכל היתה גבוהה מהקרקע התחתונה של הר הבית עשרים אמות וחצי. והקשו התוספות ישנים, שהרי מבואר במשנה שם שהדוכן היה על כל רוחב העזרה, ואם כן נמצא שהיה עוד אמה וחצי של גובה הדוכן וסך הכל הקרקע של ההיכל היתה גבוהה בעשרים ושנים אמות. ומשמע שהוא הבין שלרש"י הדוכן לא היה על כל רוחב העזרה, ואם כן הוא לא הוסיף בגובה של ההיכל. אבל התוספות רי"ד, פירש שלרש"י כמו שלעלות לדוכן מעזרת ישראל היו שלש מעלות כך גם היו מעלות מהצד של עזרת כהנים שירדו את אותם המעלות שעלו מעזרת ישראל.

ח. כל העזרה היתה אורך וכו'

כתב המלאכת שלמה (מדות ה' א') בשם הערוך, שיש מפרשים שהסיבה שנקרא שמה 'עזרה', על שם 'עזרה בצרות' כלומר, ששם היו מתקבצים להתפלל לה' בעת צרה והוא שומע ועוזר.

א. מזרחית צפונית בה גזוז בני חשמונאי

אבני מזבח ששקצום מלכי יון

הקשה בשו"ת יהודה יעלה (או"ח ל'), מדוע לא קברו את האבנים בקרקע בבית הקברות ליד תלמידי חכמים, כמו שאנו נוהגים בספרים ומטפחות שבלו. וכתב שמוכח מזה כדברי הט"ז (או"ח קנ"ד י'), שמעלין בקודש ולא מורידין הוא רק כשאפשר להשתמש בזה לקדושה החמורה, אבל אם אי אפשר להשתמש בזה לקדושה החמורה מותר להשתמש בזה לקדושה קלה, ולא צריך לגזוז את זה, ובאמת גזוז את האבנים במקדש עד שיהיו צריכים אותם לאיזה שימוש. והאגרות משה (או"ח ד' ל"ח) כתב, שמסתמא גזוז את זה שם שעל ידי זה יזכרו את רשעותם של היוונים, ואת הנס הגדול שעשה לנו הקדוש ברוך הוא, ולהודות לו שיצילנו מידם.

ב. בה גזוז בני חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון

הגמרא בעבודה זרה (נב) מוכיחה, שאפילו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, לענין גבוה גזרו חכמים שאדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכן המזבח נאסר אפילו שהוא לא היה שייך ליוונים, והגמרא דוחה, שלמדו לאסור את המזבח מהפסוק ביחזקאל (ז' כ"ב), שכתוב 'ובאו בה פריצים וחללוהו'. ורש"י שם פירש, שמכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו הכלים לחולין, וממילא היוונים זכו בהם מההפקר וכשהם השתמשו בזה לעבודה זרה הם אסרו את המזבח.

ג. מאן תנא מדות רבי אליעזר בן יעקב היא

כתב הריטב"א, שהגמרא לא אמרה מאן תנא מדות רבי שמעון איש המצפה היא, וכמו שהגמרא אמרה לעיל (ד): על מסכת תמיד. כי מצאנו שרבי שמעון דיבר בסדר התמיד שזה בעבודת הקרבנות, אבל לא מצאנו שהוא דיבר במסכת מידות שמדברת בצורת הבנין של בית המקדש, ולכן הגמרא אומרת שזה רבי אליעזר בן יעקב שהוא דיבר בסדר הבנין.

ד. שכל עץ שיש בו תולעת פסול לגבי מזבח

כתב התוספות יום טוב (מדות ב' ה'), שהוא לא ראה מקור מן התורה לדין הזה שכל עץ שיש בו תולעת הוא פסול, והביא שהגמרא במנחות (פה): דנה במי שהקדיש עצים שהתליעו האם לוקה עליו משום בעל מום או לא, או שאין איסור להקדיש בעל מום רק בבהמה [וצריך עיון האם הספק של הגמרא הוא האם עץ מתולע הוא פסול של בעל מום, או שהוא פסול אחר, או שהספק של הגמרא הוא שבודאי הפסול הוא משום בעל מום, והנידון הוא אם שייך בזה את הגדרים של בעל מום ממש]. והרמב"ם (איסורי מזבח פ"ו ה"ב) כתב 'וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרים ולא יהיה בהם תולעת', ומשמע מדבריו שהפסול הוא משום בעל מום. אבל המאירי פירש שהפסול הוא משום שתולעת היא דבר טמא, ואין זה ראוי שדבר טמא ישרף על גבי המזבח. ובקריית ספר (שם) פירש משום שכתוב ובער עליה הכהן, ועץ מתולע אינו ראוי לדלוק יפה.

ה. בה היו נותנים יין ושמן

עיי' בגליון הש"ס (שבת כא) שציין לשו"ת בתי כהונה, שהקשה על הגמרא שם שנכנסו היוונים בהיכל וטימאו כל השמנים שהיו שם. והקשה, מה השייכות בין ההיכל לשמנים, והרי במשנה כאן מבואר